

1000 éves a magyarországi iskola

– Veszprém megyei neveléstörténeti tanulmányok –

1996-ban érjük meg a Szent Márton-hegyi kolostorban megkezdődött iskolai oktatás ezredik évfordulóját.

A magyarság történetének, művelődéstörténetének, neveléstörténetének prominens évfordulója ez, jogos büszkeséggel készülődünk rá még akkor is, ha napjaink pedagógustársadalmát a méltatlan erkölcsi és anyagi perifériára szorítottság foglalkoztatja jogosan, de kevésbé büszkén.

Ezer esztendő nagy intervallum, „mélységes mély kút”, amelyből lehet és kell is meríteni.

Az ezeréves a magyarországi iskola rendezvényeinek, pályázatainak, kiadványainak sorában a Veszprém Megyei Pedagógiai Intézet emlékező kötettel tiszteleg. Ebben a neveléstörténet időrétegeiből egy-egy jeles pedagóguszemélyiséget, illetve egy-egy iskolát emel ki, követésre méltó példaként állítva elénk, tiszteletet és erőt ébresztve bennünk.

A kötetet alkotó tanulmányok kronologikus elrendezésűek. A Kezdetek című fejezetben *Tölgyesi József* értekezik a középkori veszprémi főiskoláról. Hipotéziseket, tényeket, dokumentumokat idéz fel annak eldöntésére, hogy valóban működött-e jogi főiskola a középkori Veszprémben. Elemzi IV. László 1276. november 18-án keltezett oklevelét, hivatozik *Toldy Ferenc*, *Beöthy Zsolt*, *Szabó Károly* állásfoglalásaira. Az eltérő véleményeket felsorakoztatva ő maga arra a következtetésre jut, hogy működött ugyan Veszprémben jogi főiskola, de ez csak a későbbiek során válhatott volna egyetemmé, talán akkor, ha *Csák Péter* nádor nem pusztította és dúlta volna szét mérhetetlen módon Veszprém városát. Sajnálhatjuk, hogy a korai évszázadokból, a különböző isko-

lák alapítástörténetéről semmi mást nem olvashatunk a kötetben. Így a XIII. századot idéző Tölgyesi-tanulmányt a Küzdelmes-szép XIX. század című fejezet követi. Benne négy írás: *Németh Kálmán*é Óvóképzés az 1800-as években, *Balassa Benő* a Hármas Kis Tükör tankönyv népoktatásban betöltött szerepe, *Kövy Zsolt Tarczy Lajos*ról, *Huszár János Bocsor István*ról szóló értekezése. A két utóbbi talán az egész könyv legjobban sikerült alkotása.

Tarczy Lajos (1807–1881) a Pápai Református Kollégium kiváló tanára volt. Fél évszázados tanári működését ismerteti *Kövy Zsolt*. Olyan személyiséget mutat be, akinek életét és munkásságát a „tudás, a sokoldalúság, a kutatási pontosság, a pedagógiai következetesség, az emberiség, a minél szélesebb körű kapcsolat keresése, a kísérlet, a tapasztalat fontossága, az értékrend megtalálása és megőrzése, s a nemzet iránti felelősség” jellemezte.

A szintén pápai professzorra, *Bocsor Istvánra* (1807–1885) emlékezik *Huszár János*. A XIX. század „egyik legnagyobb tanáregyénisége” nevelés-tant, filozófiát, történelmet tanított a neves pápai kollégiumban és hat nyelven beszélt kiválóan. Országgyűlési képviselőként részt vett a forradalmi eseményekben is. Egész sor könyv, tankönyv szerzőjeként tisztelhettek diákjai és kortársai.

A két polihisztor-tanárt bemutató írás után a Tanítók–iskolák című fejezetben egy csokor apró, szubjektív hangvételű, sok szeretettel és melegséggel tele visszaemlékezés található: *Winkler Márton* várapalotai, *Major Józsefné* dáakai, *Egerszegi Ferenc* kisvársárhelyi-sümegei tanítókról, az úrkúti, a kertai iskolákról stb.

A Horizonton túl fejezetcímet adta a szerkesztő, *Tolnai Valéria* a következő résznek, amelyben két érdekes, viszonylag ritka témát feldolgozó tanulmány olvasható. Kuriózumként itt áll *P. Miklós Tamás* alapos, bőséges jegyzetanyaggal és irodalmi hivatkozásokkal ellátott dolgozata a hazai ifjúsági Mária-kongregáció 1581-től 1918-ig tartó történetéről. Mint a szerző is említi, ezzel a témával elég keveset foglalkozott eddig a neveléstörténet. A mozgalom kezdeteiről megtudjuk, hogy először az 1440–60-as évektől a jezsuita kollégiumokban, Itáliában létesítettek diák-egyesületeket. XIII. Gergely pápa 1574-ben kiadott *Omnipotentis Dei* kezdetű bullájával indult a kongregációk világszövetségbe tömörítése. A Mária-kongregációk hitbuzgalmi egyesületek voltak, amelyek olykor életkor és társadalmi státus alapján szerveződtek. A diák-szervezetek az elmélyült vallásosságot és az eredményes tanulást tűzték ki célul. Magyarországon Kolozsvárott létesült először kongregáció 1581-ben. 1773-ban azonban a jezsuita rendet, 1784-ben pedig a Mária-egyesületeket is megszüntette II. József rendelete. Újraélesztésükre csak a XIX. század második felében került sor, számuk 1918-ig, a tanulmány által tárgyalt időszak végéig folyamatosan emelkedett.

Ennek a fejezetnek a másik rövid tanulmányában *Wirth Ernő* a magyarországi kiegészítő iskolák helyzetét, elsősorban az 1930-as években a rendeletek által történt szabályozását tekinti át. A kötetet záró Újkori történeti feje-

zetben szintén két írás olvasható: *Kapoor Károly* a negyedszázados Megyei Pedagógiai Intézet (induláskor Továbbképzési és Nevelési Tanácsadó Központ) alapítását és tevékenységét ismerteti. Az ugyancsak évfordulót ünneplő Veszprém Megyei Neveléstörténeti Társaság öt éves munkájáról, terveiről, bőséges publikációs tevékenységéről *Tölgyesi József* számol be. Jelen kötet résztanulmányait is kizárólag a társasági tagok írásaiból válogatta a szerkesztő.

A megye neveléstörténetéről természetesen nem nyújt teljes képet ez a könyv. Sokkal inkább a jelen munkálkodásai és a múltbeli történések folyamatosságát, elszakíthatatlan összekapcsolódását példázza. Felejthetetlen szép szavakkal fogalmazta ezt meg *Eötvös Károly* (*Kövy Zsolt* idézi említett tanulmányában): „Elfelejtkezni a múlttól annyi volna, mint a fa és termőtalaj közt megszakítani az összeköttetést. Vajjon hogy hozhatna gyümölcsöt az a fa, vajjon hogy virulhatna tovább, hogy lehetne az égi madaraknak pihenője, a látni és élvezni kívánó lelkeknek hogy lehetne az szépsége? Dehogy maradna meg az életben! Ha a virág és talaj közt megszakítanánk az összeköttetést, hogy lehetne annak ragyogó színe, miből támadhatnának annak édes illatai? Az a nemzet és az a nemzeték, mely nagyjairól megelekedezik, az azontúl csak állati életet élhetne, de Istennek hasonló kép-mása, az emberiségnek szolgálni képes tagja, az emberiségnek dicsősége az a nemzeték nem lehetne soha.”

(1000 éves a magyarországi iskola. Veszprém Megyei Pedagógiai Intézet, Veszprém, 1995.)*

Kolozs Barnabásné